

J

JOBMOBILITEIT

Hoofdstuk 15

Tom Vandenbrande

De werkelijke omvang van jobmobiliteit op de Vlaamse arbeidsmarkt is vooral afhankelijk van de inhoud die aan het begrip wordt gegeven. Spreken we over het aantal contractveranderingen in bedrijven (inclusief bv. het grote aantal hernieuwingen van tijdelijke contracten), dan is het jaarlijks aantal 'bewegingen' gelijk aan driekwart van het aantal loontrekkende personen dat tewerkgesteld wordt in deze bedrijven. Het begrip jobmobiliteit krijgt de meest interessante inhoud wanneer we aangeven wat het aandeel van de werkende bevolking is dat het laatste jaar van job is veranderd. We spreken van netto-mobiliteit wanneer we enkel personen in aanmerking nemen die van job zijn veranderd, en van bruto-mobiliteit wanneer ook personen worden geteld die een jaar eerder (nog) niet aan het werk waren.

Ook binnen deze definitie blijft het echter niet evident om het fenomeen exact te kwantificeren, en varieert de raming van de netto-mobiliteit tussen 3% en 15%, en die van bruto-mobiliteit tussen 7% en 19% van de werkende bevolking. Algemeen wordt vastgesteld dat de hoogte van mobiliteit in Vlaanderen sinds 1997 in zekere mate toegenomen is. Het meest recente jaar zou de groei van de jobmobiliteit het sterkst zijn geweest.

Wat wel met zekerheid kan worden gesteld, is dat hoofdzakelijk jongeren vaak van job veranderen. Op middelbare en oudere leeftijd komt jobhoppen relatief weinig voor.

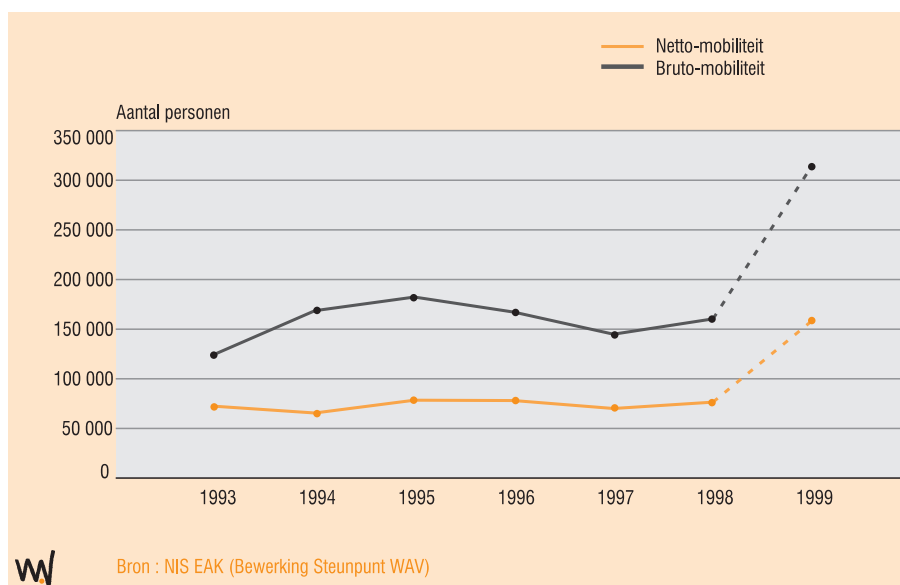
1 *Een toename van de baanmobiliteit?*

Beperken we ons in eerste instantie tot de periode 1993-1998, dan blijkt dat het aantal personen dat van baan wisselt doorgaans wordt overschat. Ook de groei van het aantal baanwisselingen blijkt eerder een gemeenplaats dan realiteit. Figuur 15.1 toont voor deze periode een relatief stabiel aantal Vlamingen dat van baan wisselt. Het aantal werkenden dat van

werkgever verandert (*netto-mobiliteit*) blijft in deze periode iets onder de 80 000 hangen, of ongeveer 3% van alle werkenden. Het totaal aantal personen in een nieuwe baan (dus inclusief personen die voorheen inactief of werkloos waren, de *bruto-mobiliteit*) schommelt meer, maar kent eveneens geen exponentiële evolutie, noch een gigantisch grote omvang: het aandeel van alle werkenden dat 'mobiel is geweest' volgens de EAK schommelt tussen de 5,5 en 8%. Dat de groei van de baanmobiliteit tijdens deze periode niet zo belangrijk is als algemeen wordt aangenomen is hier de belangrijkste vaststelling, het globale niveau van de mobiliteit ligt mogelijk dubbel zo hoog (zie verder, paragraaf 3).

Figuur 15.1

Omvang van de netto- en bruto-mobiliteit van werkenden (Vlaanderen; 1993-1998)

Deze bevindingen lopen parallel met andere mobiliteitsonderzoeken. Ook in Nederland (op basis van enquêteresultaten) en in de Scandinavische landen (op basis van informatie uit bedrijvenregisters) zou de mobiliteit tijdens de economische inzinking rond 1993 net iets lager liggen dan in de daaropvolgende periode. Van een spectaculaire stijging van de mobiliteitsratio's is echter nergens sprake. Integendeel, deze onderzoeken tonen telkens aan dat de mobiliteit op het einde van de jaren '80 een stuk hoger lag dan op het einde van de jaren '90.

Figuur 15.1 toont echter eveneens een plotse ommekeer in dit plaatje. In 1999 telt de EAK ruim 150 000 personen die van baan wisselen, en nogmaals 150 000 die het werkende segment binnenstromen. Hierdoor stijgt de netto-mobiliteit tot 6,5% van alle werkenden, en de bruto-mobiliteit tot bijna 13%. Het is echter onduidelijk in welke mate de hervormingen van de EAK hier de resultaten vertekenen. Zeker is dat de uitbreiding van de werkzaamheid met tal van kleine jobs de bruto-mobiliteit kunstmatig deed toenemen, vermits deze banen in 1998 nog niet werden geregistreerd in de EAK. Het blijft echter onduidelijk wat de omvang van dit effect is geweest op de omvang van de jobmobiliteit.¹

We kunnen er evenwel vanuitgaan dat de mobiliteit op de Vlaamse arbeidsmarkt in realiteit zal toegenomen zijn tussen 1998 en 1999. We leiden dit af uit de spreiding van mobiliteit over verschillende bevolkingsgroepen. Wanneer bijvoorbeeld de kunstmatige groei van tijdelijke arbeid in deze periode de reden zou zijn voor de mobiliteitsgroei, dan zouden we deze evolutie nagenoeg enkel bij de groep jongeren vaststellen. In vergelijking met de voorgaande periode, ligt de mobiliteit in 1999 weliswaar vooral hoger bij jongeren, maar ook alle andere groepen tekenen een hoger cijfer op.

2 *Je bent jong en je hopt wat*

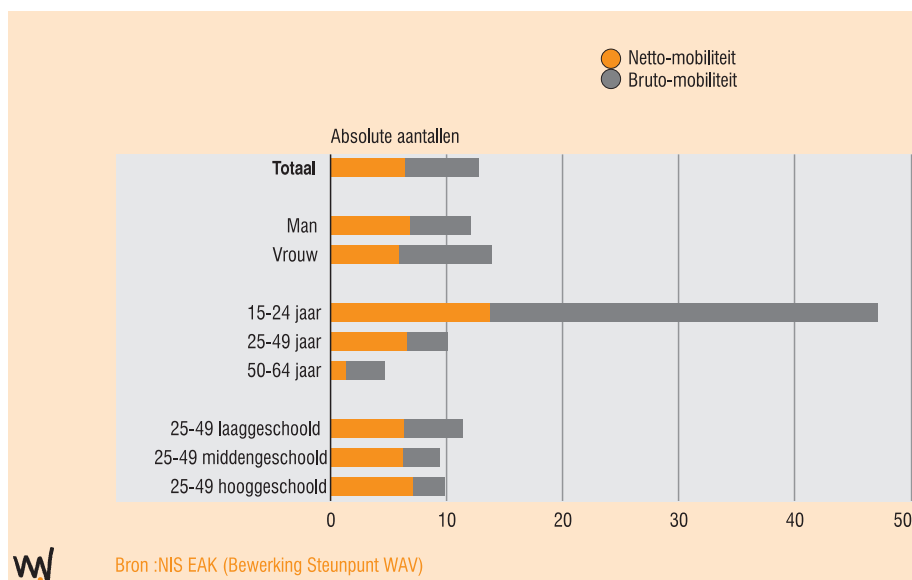
De opsplitsing van mobiliteit naar enkele persoonsgebonden kenmerken, levert ook op andere vlakken een interessant beeld op van het karakter van de baanmobiliteit.

Zoals verwacht is mobiliteit sterk leeftijdsgebonden. Zowel de netto- als bruto-mobiliteit pieken op jonge leeftijd. Van alle werkenden tussen 15 en 24 jaar had 14% een jaar eerder een andere job, en nogmaals 33% was helemaal niet aan het werk. Op deze leeftijd vindt de intrede op de arbeidsmarkt plaats (maar ook veel occasionele studentenarbeid), wat voor de hoge bruto-mobiliteit zorgt. Bovendien veranderen jongeren aan het begin van de loopbaan vaak van werkgever, wat eveneens in een hoge netto-mobiliteit resulteert. Op middelbare leeftijd valt de omvang van mobiliteit terug tot 6 à 10%, en op oudere leeftijd hoppen nauwelijks nog personen naar een andere job.

1 Meer over de EAK-hervorming vind je in de methodologische bijlage van hoofdstuk 2.

Figuur 15.2

Omvang van de netto- en bruto-mobiliteit van werkenden, naar geslacht, leeftijd en onderwijsniveau (Vlaanderen; 1999)

Minder verwacht is het vrij *stabiele karakter van de netto-mobiliteit* naar andere kenmerken. Het aandeel personen dat van baan verandert, verschilt nauwelijks tussen mannen en vrouwen, of tussen hoog- en laaggeschoolden. We vinden enkel *verschillen bij de bruto-mobiliteit*, wanneer we ook de bewegingen in rekening nemen van personen die een jaar eerder niet aan het werk waren. Ten eerste is de bruto-mobiliteit hoger bij vrouwen (dan bij mannen). De reden hiervoor is tweevoudig. Enerzijds ligt de werkloosheid van vrouwen hoger, en stromen hierdoor meer vrouwen door naar werk vanuit werkloosheid. Anderzijds onderbreken vrouwen veel vaker de loopbaan, waardoor ook de instroom vanuit inactiviteit een stuk hoger is. Ten tweede ligt de bruto-mobiliteit hoger bij laaggeschoolden (dan bij hogergeschoolden). Dit komt omdat laaggeschoolden veel vaker werkloze periodes meemaken, en ook vaak vanuit de werkloosheid (opnieuw) naar een baan doorstromen.

3 *Totaal aantal bewegingen binnen bedrijven hoger?*

Het werkelijk aantal bewegingen binnen bedrijven ligt hoger dan het aantal mobiele personen dat hoger werd aangegeven. Enerzijds is dit omdat deze gegevens afkomstig zijn uit de Enquête Arbeidskrachten, waar een zeker geheugeneffect voor een onderschatting van het aantal bewegingen zorgt. Bij het beantwoorden van een retrospectieve vraag over de arbeidsmarktsituatie een jaar voor de enquête, zullen een aantal respondenten immers een minder exacte informatie geven. Anderzijds namen we een aantal stromen niet in de analyse op: de belangrijkste hiervan is de uitstroom uit het werkende segment, maar bijvoorbeeld ook het hernieuwen van een tijdelijk contract bij eenzelfde werknemer zorgt voor contractverschuivingen binnen bedrijven. Met behulp van diverse bronnen (zie methodologie) compileren we een beeld van alle bewegingen in en rond betaalde arbeid. Tabel 15.1 synthetiseert de resultaten (die evenwel voorzichtig moeten worden geïnterpreteerd).

Tabel 15.1

Aantal transities respectievelijk op de arbeidsmarkt en in bedrijvenregisters ten gevolge van arbeidsmarkt-mobiliteit en contractveranderingen (Vlaanderen; 1997)

MOBILITEIT TUSSEN BEDRIJVEN	Aantal betrokken 'mobiele' personen	Instroombeweging bij bedrijven (registers)	Uitstroombeweging bij bedrijven (registers)	Totaal aantal bewegingen in bedrijven (registers)
Instroom	77 000	83 000	15 000	98 000
Doorstroom	380 000	450 000	438 000	888 000
Uitstroom	60 000	3 000	52 000	55 000
Subtotaal 'mobiliteit'	517 000	536 000	505 000	1 041 000
CONTRACTVERANDERINGEN BINNEN BEDRIJVEN		Andere contract-instroom	Andere contract-uitstroom	
Verandering van arbeidsregime	–	50 000	50 000	100 000
Opeenvolging van tijdelijke contracten	-	120 000	120 000	240 000
Totaal 'contractverandering'	517 000	706 000	675 000	1 381 000

Bron: NIS EAK, WAV-raming Sociale Balansen NBB, DWTC/KSZ, RSZ-LATG, RSVZ, HIVA/UPEDI (Bewerking Steunpunt WAV)

In vergelijking met de EAK-cijfers die in het eerste deel van dit hoofdstuk werden gebruikt, neemt vooral het aantal personen toe dat van job verandert: op een jaar tijd zouden niet 80 000 of 150 000, maar wel ongeveer 380 000 personen in de loop van een jaar 'jobhoppen'. Het wordt bovendien duidelijk dat deze 380 000 personen voor bijzonder veel wijzigingen in de bedrijvenregisters zorgen: het beëindigen van het contract bij de oude werkgever en het vervolgens afsluiten van een nieuw contract, resulteert in 888 000 veranderingen in de registers.

Bovendien zorgen ook andere verschuivingen binnen éénzelfde bedrijf voor dergelijke veranderingen: het overschakelen van voltijds op deeltijds werk, of het hernieuwen van een tijdelijke overeenkomst, resulteert per persoon telkens in twee verschuivingen. Deze contractveranderingen van personeel dat binnen hetzelfde bedrijf blijft werken, zijn nogmaals goed voor bijna 350 000 veranderingen in de registers. Het meten van mobiliteit vanuit het oogpunt van de werkgever resulteert bijgevolg in een veel hogere conceptie over het 'verloop op de arbeidsmarkt' dan het inventariseren van alle personen die in de loop van één jaar naar een andere job overstapten. In tabel 15.2 zijn enkele vaak voorkomende indicatoren berekend, die allen betrekking hebben op hetzelfde geïntegreerd basisbestand en dus dezelfde situatie.

Tabel 15.2

Een aantal indicatoren over arbeidsmarkttransities (Vlaams Gewest; 1997)

Indicator	Omschrijving	Formule (n x 1 000)	Waarde
Netto-mobiliteit	Aandeel van de werkenden dat vorig jaar in een andere job werkte	380 / 2 417	15,7%
Bruto-mobiliteit	Aandeel van de werkenden dat vorig jaar in een andere job of niet werkte	457 / 2 417	18,9%
Turnover van bedrijven	Instroom- en uitstroombewegingen in bedrijven / 2*personeelsbestand	1 041 / 2*1 856	28,0%
Instroomgraad	Instroombewegingen / personeelsbestand	536 / 1 856	28,9%
Uitstroomgraad	Uitstroombewegingen / personeelsbestand	505 / 1 856	27,2%
Contractverloop	Afgesloten contracten + stopgezette contracten / aantal werknemers in de bedrijven	1 381 / 1 856	74,4%
Werkzaamheidsevolutie	(aantal werkende personen in jaar X) – (aantal werkende personen in jaar X-1)	(77-60) / 2 388	+0,7%
Werkgelegenheidsevolutie	(aantal jobs in jaar X) – (aantal jobs in jaar X-1)	(536-505) / 2 242	+1,4%

Bron: NIS EAK, WAV-raming Sociale Balansen NBB, DWTC/KSZ, RSZ-LATG, RSVZ, HIVA/UPEDI (Bewerking Steunpunt WAV)

Vanuit arbeidsmarktoogpunt bekeken, was de netto-mobiliteit op de Vlaamse arbeidsmarkt, of het aantal personen dat een jaar eerder in een andere job werkte, 16% , en de turnover, of de gemiddelde in- en uitstroom in bedrijven, 28%. Een andere indicator die in verband wordt gebracht met het verloop, het contractverloop, bedraagt binnen dezelfde context zelfs 75%.

De definitie die wordt gehanteerd om mobiliteit in kaart te brengen beïnvloedt m.a.w. sterk de omvang van het fenomeen. Op basis van de meest relevante maten (zoals netto- of bruto-mobiliteit) is de omvang van de mobiliteit relatief bescheiden: ongeveer één zesde van alle werkenden verandert jaar op jaar van job.